

МОТИВАЦИЈА ЗА ПОЗИВ И СОЦИОДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СТУДЕНАТА БУДУЋИХ ВАСПИТАЧА

САША А. ДУБЉАНИН

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Чика Љубина 18–20, Београд, Србија
sasadub@gmail.com

АЛЕКСАНДРА С. МАКСИМОВИЋ

Висока школа струковних студија за васпитаче
Добропољска 5, Шабац, Србија
aleksandramaksimovic82@gmail.com

САЖЕТАК: Испитивање мотивације студената – будућих васпитача за позив значајно је из више разлога. Релеватна истраживања указују на то да мотивација студената који се опредељују за позив у просвети и образовању представља једну од најбитнијих детерминанти квалитета њиховог рада, да је уско повезана с њиховом каснијом посвећеношћу позиву и професионалношћу. Циљ истраживања био је испитивање мотивације студената будућих васпитача за позив. Задатком је било предвиђено да се испита повезаност између мотивације и социодемографских карактеристика студената. Истраживањем је обухваћен 241 студент прве године студија, од тога 130 студената Високе школе струковних студија за васпитаче у Шапцу и 111 студената академских студија Учитељског факултета у Београду – смер васпитач. Посебан акценат у раду стављен је на анализу одређених социодемографских варијабли и мотивације студената за позив васпитача. У раду се сугерише и на то да детаљније упознавање социодемографских и личних карактеристика студената будућих васпитача може бити један од ослонаца и за креирање програма иницијалног образовања васпитача.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: мотивација, социодемографске карактеристике, студенти – будући васпитачи

Испитивање феномена мотивације за рад у просвети и образовању представља једно од значајнијих питања у педагошко-психолошким

истраживањима. За веће интересовање постоје одређени разлози. Наиме, мотивација за избор професије наставник, сматра се једном од одлучујућих детерминатни квалитета рада наставника, што доприноси и постигнућу ученика [Симић 2015]. У многим земљама на западу наставнички позив је све мање атрактивно занимање [Watt & Richardson 2008] па се јавља проблем недостатка просветног кадра [Fokkens-Bruinsma & Canrinus 2012; Thomson & Palermo 2014]. Из тог разлога рађене су различите студије које су покушале да дају одговор на питање како регрутовати и задржати добре наставнике у школама [Guarino et al. 2004; Müller et al. 2009; Neugebauer 2015; OECD, 2005]. Међутим, друштвене и економске прилике у Србији су другачије и постоје специфичне околности у односу на земље Западне Европе и Северне Америке, због којих још увек влада веће интересовање за рад у просвети (велика стопа незапослености, перцепција наставничког позива као сигурног „посла за стално” и сл.). Ако се има у виду да је мотивација студената, будућих наставника, уско повезана с професионалношћу и њиховом каснијом посвећеношћу позиву, о чему говоре резултати појединих истраживања [Fokkens-Bruinsma & Canrinus 2012; Neugebauer 2013], ово питање посебно добија на значају.

У научној литератури мотивација за избор наставничког занимања најчешће се разматра као алтруистичка, интринзичка и екстринзичка. Резултати студије ОЕЦД-а на тему „Наставници су битни”, показују да су у емпиријским истраживањима широм света учени доминатни интринзички мотиви за избор професије наставника: жеља да се ради с децом (70%), љубав према поучавању (60%) и уверење да образовање има значајну улогу у друштву (40%), док су екстринзички мотиви попут сигурности посла (20%), слободног времена, распуста (10%) и плате (2%) мање заступљени [OECD, 2005: 68]. У прилог овоме говоре и резултати испитивања TALIS 2013 који су показали да 70% наставника из узорка наводи да би поново изабрали исту професију [TALIS, 2014: 187]. Такође, резултати неких студија [Neugebauer 2015] показују да појединац може имати истовремено и јаке интринзичке мотиве (нпр. интересовање за теме из области педагогије и психологије), али и снажну екстринзичку мотивацију (више времена за породицу), те да се мотивација за професију наставника мора сагледавати у специфичном друштвеном и личном контексту [Marušić 2014; Симић 2015].

Због свега наведеног многи истраживачи указују на комплексне односе различитих мотивационих фактора који делују на избор професије наставника [Marušić 2014; Neugebauer 2015; Симић 2015] и на значај разумевања мотивације за пројектовање адекватнијег и квалитетнијег образовања будућих наставника [Thomson & Palermo 2014].

Испитивање проблема мотивације постаје још сложеније ако се анализирају чиниоци који на њу утичу. Један од тих чинилаца јесу и социодемографске карактеристике. Оне су у педагошким истраживањима најчешће у функцији описа узорка и дефинисања варијабли погодних за даљу анализу. Разлог због којег социодемографске карактеристике имају

статус значајних варијабли у великом броју истраживања јесте што промене неких од социодемографских карактеристика могу имати директне последице на доступност образовања, здравствене заштите или запошљавања [Abercrombie et al. 1994]. Личне социодемографске карактеристике као што су пол, образовање, старост, број чланова породице, итд. могу снажно утицати на доношење одлука и појединац неће одустати од њих, чак и онда када су те одлуке супротне ставу или мишљењу шире социјалне заједнице [Turner 2006].

О важности социодемографских истраживања у педагогији најбоље говори чињеница да поједини аутори [Авдеевская 1994] сматрају да социодемографске карактеристике наставника и васпитача (пол, старост, социотериторијални и породични статус) опредељују особености наставе и васпитања у предшколском и школском образовању. Стога је важно да се приликом истраживања једног комплексног проблема као што је мотивација, уваже сви социодемографски чиниоци који могу извршити утицај и променити њен карактер.

ПРИКАЗ РЕЛЕВАТНИХ ИСТРАЖИВАЊА МОТИВАЦИЈЕ МЛАДИХ ЗА ПОЗИВ У ПРОСВЕТИ И ОБРАЗОВАЊУ

У великом броју емпиријских истраживања реализованих у различитим земљама, а која су испитивала мотивацију кандидата за избор наставничког позива примењен је приступ који се заснива на употреби *FIT-Choice (Factors Influencing Teaching Choice)* скале, инструмента који су у Аустралији креирали Пол Ричардсон и Хелен Ват [Richardson and Watt 2006]. Ричардсон и Ватова применили су први пут *FIT-Choice* скалу на узорку бруцоша три наставничка факултета у Аустралији с циљем да одговоре на питање – ко и зашто бира позив наставника? Кључни елементи скале су: перцепција властитих способности за поучавање, интризичка и утилитарна мотивација за наставничку професију, претходна искуства у раду с децом, перцепција захтевности и погодности позива, утицај социјалне околине на избор занимања и околност да је за неког наставнички позив „резервна каријера”. Резултати њиховог истраживања показали су да као мотивациони фактори доминирају перцепција адекватних властитих способности за позив наставника, те друштвене интринзичке вредности – давање доприноса друштву кроз утицај на будућност деце и младих. Најмање је била заступљена мотивација која се односила на избор наставничке професије као „резервне” и изабране под утицајем других особа [Richardson & Watt 2006: 44].

Применом *FIT-Choice* скале у Холандији добијени су резултати слични налазима Ричардсона и Ватове. Нпр., показало се да је најзначајнији мотив студената, будућих наставника, њихова процена да имају способности потребне за доброг наставника, потом следе утицаји из околине, време за породицу, претходно искуство у раду с децом, као и могућност за давање доприноса друштву. Као мотивациони фактори статус и плата били су најниже рангирани [Fokkens-Bruinsma & Canrinus 2012].

Ватова и сарадници [Watt et al. 2007] испитали су и мотивацију за избор позива будућих наставника предмета из области природних наука. И овим истраживањем потврђени су претходно добијени резултати [Richardson & Watt 2006] о доминантној мотивацији за избор наставничког позива. Ипак, уочене су статистички значајне разлике у одговорима младића и девојака – младићи су више били мотивисани могућношћу мењања професије, давања доприноса друштву и избору наставничког позива као „резервног”, а студенткиње су више као фактор мотивације вредновале предности рада с децом [Watt et al. 2007: 802].

Занимљив је налаз испитивања *FIT-Choice* скалом у Турској, који је показао одређена одступања у односу на истраживања реализована у економски развијенијим земљама. У Турској је као мотивација за избор позива друштвена утилитарна вредност била највише рангирана, а следили су лична утилитарна вредност и претходно искуство у раду с децом, као и жеља за рад с децом и младима [Akar 2012]. За разлику од наведених налаза из Аустралије и Холандије где је највећи број студената истакао да је њихова основна мотивација за избор посла наставника у процени сопствених способности за тај позив, у Турској је само четвртина испитаника издвојила ову опцију као први мотивациони фактор.

И у другом истраживању реализованом на три турска универзитета, уочено је да постоје одређене статистички значајне разлике и то: испитаници мушког пола су у односу на испитанице значајније рангирани наставнички позив као „резервну каријеру”, док су оне истакле факторе који се односе на личну интринзичку вредност и повећање социјалне једнакости [Kılınc et al. 2012]. Слична одступања у односу на налазе добијене у западним земљама добијена су у Индонезији [Suryani et al. 2013].

Из перспективе друштвено-политичких и економских околности у периоду 1980–2009. у Западној Немачкој, Мартин Нојгебауер [Neugebauer 2013: 2015] анализирао је разлоге зашто се млади одлучују да постану наставници. Закључио је да се особе с јаком екстринзичком мотивацијом током 1980-их година, када је постојао велики ризик од незапослености, нису често опредељивале за позив наставника. Међутим, то се променило од средине 1990-их кад су могућности за рад у просвети постале повољније. Истовремено, мотивисаност студената „сигурним запослењем” углавном је била праћена просечном мотивацијом за предмет који ће предавати. На основу добијених налаза аутор упозорава на могуће импликације када је у питању квалитет наставе. Наиме, студенти с ниском мотивацијом за предмет који ће предавати улажу мање енергије и интересовања за учење током студија, што се последично одражава на нижи ниво њиховог стручног знања [Neugebauer 2015].

За Образовну комисију Сједињених Америчких Држава припремљен је, у оквиру РАНД пројекта, опсежан извештај који се бави проблемом регрутовања наставника и њиховог што дужег задржавања у професији [Guarino et al. 2004]. Аутори пројекта су кроз метаанализу различитих студија које се односе на питање мотивације будућих наставника показа-

ли да су испитаницима најважнији интринзички и алтруистички мотиви. Као илустрацију навели су исказе наставника државних школа који су свој позив изабрали јер воле да подучавају и да би, у случају да поново бирају професију, начинили исти избор. Образлажући детаљније разлоге за избор занимања, преко 80% испитаника нагласило је да им посао оставља довољно времена за породицу, а 70% да се осећају испуњено, јер кроз свој посао помажу другима и дају допринос друштву.

Комплексност мотивације за позив наставника потврђена је и истраживањем реализованим у Кини [Liu & Onwuegbuzie 2014]. Уочено је прожимање интринзичке и екстринзичке мотивације, Наиме, два најчешће изабрана одговора од стране испитаника била су „одувек сам желео да postanем наставник”, а с друге стране „изабрао сам позив наставника због прихода”. Ови налази могу се упоредити с резултатима компаративне студије у којој је анализирана мотивација будућих наставника у САД и Кини. И тада је уочена значајна разлика у одговорима испитаника: док је за америчке студенте наставнички позив, независно од утицаја средине, најчешће био први избор, чак половина испитаника у Кини наглашавала је да „нису они изабрали професију, већ професија њих” јер због ниских постигнућа нису успели да упишу студије које су биле њихова првобитна жеља [Su et al. 2001: 620]. Значајно је да је друга половина студената у Кини као основни мотив за избор наставничке професије навела податак да потичу из породица у којима су један или оба родитеља наставници и да је и одрастање у таквој средини утицало на избор професије [Su et al. 2001].

Од истраживања на нашим просторима издавајемо три скорашња истраживања мотивације за бављење наставничким позивом: Јовановић и сар. [2013], Марушић [2014] и Симић [2015].

Оља Јовановић и сарадници [Jovanović i dr. 2013] анализирали су повезаност базичних црта личности и врсте мотивације за посао наставника. Резултати су показали да студенти из узорка демонстрирају *два обрасца* повезаности базичних црта личности и мотивације за посао наставника. *Први* рефлектује мотивацију студената који су радознали, креативни, одговорни према послу и који воле да сарађују и желе да се баве позивом наставника јер уживају у раду с децом. *Други* добијени образац карактерише мотивацију студената који се опредељују за позив наставника руководећи се искључиво слободним временом које им професија пружа, док посао наставника процењују као монотон.

Милица Марушић [Marušić 2014] бавила се питањем да ли је интринзичка мотивација професионалног избора значајна за каснији професионални развој наставника. На основу одговора испитаних наставника издвојена су три фактора избора професије. Утицаји окружења, родитеља, породичних пријатеља и школске средине представљају први екстринзички фактор. Околности рада и запошљавања (могућности запослења, радно време, висина прихода и сигурност посла) представљају други екстринзички фактор, док је трећи фактор интринзичке природе и односи

се на личне склоности и способности, интересовања и љубав према раду с ученицима [Mađušić 2013; према Mađušić 2014: 454]. Марушићева је уочила да су код наставника из узорка истовремено присутне различите врсте мотивације, те је с обзиром на то који фактори доминирају у њиховим одговорима испитанике поделила у три групе. Најбројнија група из узорка (77%) јесу такозвани *реалистички* – они бирају свој позив полазећи примарно од интринзичких мотива, али истовремено узимајући у обзир и прилику за налажење сталног посла, који им обезбеђује одређену социјалну сигурност. Другу, мању групу (10%) чине такозвани наставници *идеалистички* који су доминантно интринзички мотивисани. Они опажају као најзначајније мотиве за избор професије утицаје родитеља и наставника, као и могућност да се младима промовише породични систем вредности. Трећу групу наставника (13%) Марушићева означава као *ојорђунистичке* који су позив бирали руководећи се искључиво могућностима за запослење. Налази указују на то да је мотивација наставника за избор позива слојевита и да је најчешће одређује склоност према професији, али и реалне друштвено економске околности које се пре свега односе на тренутне услове на тржишту рада [Mađušić 2014].

Испитујући мотивацију за избор професије наставника из перспективе студената, наставника приправника и искусних наставника, Наташа Симић [2015] је добила налазе који указују на то да се највећи број испитаника определио за професију наставника из следећих разлога: предности рада с младима, могућност утицаја на ученика (наставник као узор) и интересовање за наставни предмет. Ауторка наглашава да, у складу с налазима ранијих истраживања, доминира алтруистичка мотивација, док је екстринзичка најмање заступљена.

Приказане анализе различитих емпиријских истраживања показује да су она најчешће била усмерена на питање мотивације за професију наставника, што говори о потреби да се спроведе више истраживања на узорку будућих васпитача како би се утврдило да ли постоје одређене специфичне разлике у мотивацији у односу на студенте наставничких факултета. Једини изузетак представља истраживање Карен Торп и др. [Thorpe et al. 2011], спроведено у Аустралији на узорку кога чине само студенти будући васпитачи. Оно је показало да је основна мотивација студената будућих васпитача за избор позива *љубав према деци* (100,0%), а потом следе *заинтересованост за сазнања која се односе на рани развој, учење и права деце* (98%), *поуздање у сопствене способности и уверење да ће бити добри васпитачи* (96%), *усклађивање професионалних и породичних обавеза* (95%). Већина испитаника (86%) имала је искуство у раду с децом пре студија и то: рад у јаслицама, асистент у учионици, чување деце, различити плаћени облици рада с децом (курсеви, радионице, волонтерски рад с децом и сл.). Резултати су у складу с наведеним истраживањем Ричардсона и Ватове [Richardson and Watt 2006], а који говоре да су основни мотивациони фактори будућих васпитача перцепција властитих способности као одговарајућих за професију и друштвено интринзичке вредности.

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања био је испитивање повезаности мотивације студената будућих васпитача за позив. Задатком истраживања предвиђено је да се утврди да ли постоје статистички значајне разлике међу студентима у мотивацији за будући позив с обзиром на одређене социо-демографске карактеристике (место порекла, средњошколско образовање, ниво образовања и занимање родитеља, начин издржавања током студија, као и заступљеност просветне професије у породици).

Иструмент анализе конструисан је за потребе истраживања и обухватио је 12 питања отвореног и затвореног типа и једну скалу процене с пет тврдњи. Питања и тврдње односили су се на социодемографске карактеристике студената и разлоге због којих су се определили за васпитачки позив.

Узорком истраживања обухваћен је 241 студент прве године, од тога 130 студената Високе школе струковних студија за васпитаче у Шапцу и 111 студената Учитељског факултета у Београду – Смер васпитачи. Из перспективе институције, узорак је пригодан, а из перспективе испитаника групни. Узорак у нашем истраживању разликује се од сличних наведених истраживања у томе што је у већини истраживања у свету испитивана мотивација студената наставничких факултета, изузев једног истраживања [Thorpe et al. 2011] у којем су, као и у нашем истраживању, искључиво испитивани будући васпитачи. У већини земаља на наставничким факултетима заједно се образују васпитачи, учитељи и наставници, па су узорак студената у напред наведеним истраживањима чинили студенти наведених профила. С друге стране, у Србији, за разлику од других земаља у свету, паралелно постоје два нивоа образовања васпитача (струковни и академски), због чега је било неопходно узорком истраживања обухватити студенте како академских, тако и студенте струковних студија. С обзиром на изабрани узорак, на основу налаза нашег истраживања могу се изводити закључци у којој мери постоји разлика или сагласност са налазима других истраживања у погледу мотивације студената за просветни позив. Осипања узорка није било, односно сви студенти су попунили упитник.

С обзиром на *место порекла студената* утврђено је да највећи број испитаника (43,5%) долази из малог или града средње величине а трећина (30,2%) из великог града (Београд, Подгорица и Бања Лука), док су остатак чинили студенти из сеоских средина (17,4%) и мешовитих насеља (8,7%).

Анализа *средњошколског образовања студената* показала је да је 16,2% студената завршило гимназију, 20,3% медицинску а 63,5% друге различите средње стручне школе (економску, пољопривредну, музичку, уметничку и сл.).

Када је у питању *ниво образовања мајки студената* обухваћених истраживањем, 10,3% завршило је факултет, 9,6% вишу школу, 71,8% средњу школу и 8,3% има завршену основну школу. И *ниво стручне средине очева* је сличан: 8,0% је завршило факултет, 12,0% вишу школу, 71,7% средњу школу, а 8,3% основну школу.

Анализа *занимања мајки* студената из узорка показала је да су 38,4% њих незапослене, домаћице или се баве једноставним занимањима; 38,1% се баве занимањима из области услуга, занатства и трговине, а 23,5% обављају занимања која су у области здравства, просвете, администрације и др. Подаци о *занимању очева* студената показују да је њих 25,8% запослено у области пољопривреде и физичких послова; 55,2% раде као техничари, занатлије или угоститељи, а 19,0% су запослени у сектору безбедности (војска, полиција), просвете, здравства, администрације и др.

Када је реч о *планском начину издржавања током студија*, показало се да највећи број студената из узорка, њих 85,5% издржавају родитељи, 11,6% су запослени а 2,9% издржава се на основу студентске стипендије/кредита. Испитујући *засићеност просветног занимања у породици*, показало се да 19,1% студената из узорка има у породици неког ко је просветни радник.

Начин обраде података. У обради података примењени су поступци статистичке дескрипције испитиваних варијабли, тачније израчунавање фреквенција и процената. Поред тога, за истраживање веза између две категоријске променљиве коришћен је χ^2 (хи-квадрат) тест. Тест пореди фреквенције или случајеве опажене у свакој од категорија, с вредностима који би биле очекиване да између две променљиве нема никакве везе [Fajgelj 2010; Pallant 2011].

РЕЗУЛТАТИ С ДИСКУСИЈОМ

У истраживању је разматрано да ли су студије за образовање васпитача биле први избор студената (Табела 1).

Табела 1. образовање за позив васпитача као први избор студија

Образовање за васпитача први избор	Фреквенција (f)	%
Да	207	85,9
Не	34	14,1
Укупно	241	100,00

Показало се да је за већину студената позив васпитача био прва жеља за студирањем и да је за мали број студената изабрани позив „резервна” каријера, што противречи налазима добијеним на узорку студента у Кини [Su et al. 2001: 620] који говоре да је, из различитих разлога, за многе студенте опредељење за просветни позив био други избор. С друге стране, наши налази су слични с неким резултатима наведених истраживања у другим земљама и то у Америци [Su et al. 2001]; Аустралији [Watt et al. 2007] и Турској [Kılınc et al. 2012]. Даља анализа је показала да не постоје статистички значајне разлике између опредељивања да васпитачки позив буде први избор и утврђених социодемографских карактеристика (место порекла, средњошколско образовање, ниво образовања и зани-

мање родитеља, начин издржавања током студија, као и заступљеност просветне професије у породици), односно да социодемографске карактеристике студентата нису повезане с њиховом одлуком о будућем основном занимању. Налаз је интересантан јер је у појединим истраживањима [Магушић 2014] као фактор избора професије посебно издвојен утицај окружења и продице.

Анализирано је и да ли су студенти који су се одлучили за позив васпитача пре студирања имали искуство у раду с децом (Табела 2).

Табела 2. Искуство у раду с децом пре студија

Искуство у раду с децом пре студија	Фреквенција (f)	%
Да	94	39,0
Не	147	61,0
Укупно	241	100,00

На основу одговора утврђено је да је мањи број испитаних студената (39,0%) имао искуство у раду с децом пре уписа студија (пракса током школовања, чување деце у породицама, рад у играоницама и сл.). Налази добијени на нашем узорку прилично одступају од резултата истраживања нпр. у Аустралији у којем се чак 86% испитаника, будућих васпитача, изјаснило да је имало искуство у раду с децом пре студија [Thorpe et al. 2011]. Анализа добијених налаза показала је да постоје статистички значајне разлике у одговорима студената из узорка на питање које се односи на претходно искуство у раду с децом с обзиром на *месито њорекла* и *завршену средњу школу*. Резултати χ^2 *тестова* указују на постојање значајне разлике у искуству у раду с децом пре студија с обзиром на место порекла студента. Наиме, највише искуства у раду с децом имали су студенти који потичу из малих и градова средње величине ($\chi^2 = 10,575$; $df = 3$; $p < 0,05$). Претпостављамо да узроке у статистички значајној разлици која се појавила треба тражити у стилу живота у малим градова који, иако има атрибуте урбане средине, подразумева бољу родбинску повезаност а тиме и већу помоћ младих у породици у ситуацијама као што су чување и брига око деце.

Даље је уочена статистички значајна разлика с обзиром на врсту средње школе коју су студенти завршили, а која указују на то да студенти који су завршили медицинску школу имају више претходног искуства у раду с децом у односу на студенте који су ишли у гимназију или неку другу средњу школу ($\chi^2 = 35,65$; $df = 2$; $p < 0,01$). Уочена разлика је очекивана јер је у медицинским школама на појединим смеровима предвиђена пракса која подразумева рад с децом. Нарочито када је реч смеру који школује будуће бабице. Такође, велики број свршених ученика смера за бабице наставља школовање образујући се за васпитача.

У истраживању је анализирано и пет фактора који се односе на екстринзичку мотивацију за позив васпитача (Табела 3).

Табела 3. Сагласност студената с тврдњама које се односе на екстринзичке разлоге за избор позива васпитача

Разлози	У потпуности се слажем		Делимично се слажем		Неодлучан/на сам		Делимично се не слажем		У потпуности се не слажем	
	F	%	f	%	F	%	f	%	F	%
Посао васпитача је сигуран посао у данашње време	40	16,60	113	46,89	50	20,75	24	9,96	14	5,80
Плата васпитача је редовна	99	41,08	83	34,44	50	20,75	7	2,90	2	0,83
Плата васпитача задовољава моје потребе	46	19,09	117	48,55	45	18,67	21	8,71	12	4,98
Радно време васпитача ми одговара	150	62,24	74	30,71	11	4,56	5	2,08	1	0,41
Посао васпитача је поштован у друштву	111	46,06	81	33,61	26	10,79	20	8,30	3	1,24

Добијени налази указују на висок степен сагласности испитаника са сваком од понуђених тврдњи као разлога за избор професије, при чему је највећи број испитаника исказао сагласност (у потпуности се слажем и делимично се слажем) за тврдњу која се односи на *радно време васпитача* а најмање за перцепцију позива васпитача као „сигурног занимања у данашње време”, што одступа од налаза студије ОЕЦД-а у којима су ови екстринзички мотиви били у малом проценту заступљени (сигурност посла 20%; више слободног времена, распуста 10%).

Даља анализа добијених резултата односила се на упоређивање фактора екстринзичке мотивације са социодемографским карактеристикама студената. Резултати χ^2 *тестова* показују значајне разлике у перцепцији *сигурности посла васпитача* у односу на *место порекла* студента. Највећи број испитаних студената делимично се слаже с тврдњом да је посао васпитача у данашње време сигуран. Међутим, код студената који потичу из градова то мишљење је у већој мери присутно ($\chi^2 = 23,59$; $df = 12$; $p < 0,05$).

Разлог за избор позива, с обзиром на то да су *приходи васпитача* *стабилни и редовни*, у већој мери је присутан код студената које током студија издржавају родитељи у односу на запослене студенте или студенте који примају студентски кредит/стипендију ($\chi^2 = 15,619$; $df = 8$; $p < 0,05$).

Мотивација која се односи на *висину прихода* васпитача показује да је већина студената из узорка сагласна с тврдњом да је то значајан мотивациони фактор за опредељење за професију васпитача. При томе, уочена је статистички значајна разлика у одговору на ово питање с обзиром на *стручну сферу и занимање очева* студената из узорка. Сагласност с тврдњом да плата васпитача задовољава њихове потребе израженије је код студената чији очеви имају завршену средњу школу ($\chi^2 = 34,77$; $df = 12$; $p < 0,01$), као и код студената чији су очеви занатлије, угоститељи, техничари и сл. ($\chi^2 = 17,95$; $df = 8$; $p < 0,05$).

Погодно радно време је значајан мотивациони фактор за већину испитаника. Резултати χ^2 *тест*а показују значајне разлике у ставу према погодности радног времена васпитача и *стручне среме и занимања мајки*, и то у смислу да је ова врста мотивације израженија код студената чије мајке ($\chi^2 = 23,12$; $df = 13$; $p < 0,05$) и очеви ($\chi^2 = 21,74$; $df = 12$; $p < 0,05$) имају завршену средњу школу и код студената чије се мајке баве занатским, трговачким и услужним делатностима ($\chi^2 = 15,64$; $df = 8$; $p < 0,05$).

Перцепција посла васпитача као занимања које је *поштовано у друштву* изражена је код значајног броја испитаних студената. Уочена је статистички значајна разлика у одговорима студената с обзиром на *врсту средње школе* коју су завршили: студенти који су завршили различите средње школе (економску, пољопривредну, уметничку) чешће су се изјашњавали да је посао васпитача поштован у друштву у односу на студенте који су завршили медицинску школу или гимназију ($\chi^2 = 20,89$; $df = 8$; $p < 0,01$).

Наредно питање било је отвореног типа и њиме је од студената тражено да наведу још неке разлоге због којих су се определили за позив васпитача. Од укупног броја испитаника, њих 186 (77,2%) детаљније је описало своју мотивацију за избор професије наводећи различите разлоге за опредељење за васпитачки позив (Табела 4).

Табела 4. Лични разлози за избор позива васпитача

Лични разлози	F	%
Љубав према деци	105	56,5%
Особине личности	36	19,4%
Динамичан, креативан посао	13	7,0%
Одговоран посао	12	6,4%
Интересовање за педагогију, психологију и друштвене науке	8	4,3%
Најбољи посао за жене	4	2,1%
Мање стресан посао од осталих	2	1,1%
Племенит позив	2	1,1%
Лакше је доћи до посла	2	1,1%
Лакше је радити с малом децом	1	0,5%
Добра припрема за родитељство	1	0,5%
Укупно	186	100,0

Као и у претходним истраживањима [Marušić 2014; Симић 2015; Thorpe et al. 2011] најчешћи разлог који се наводи односи се на љубав према деци (56,5%), а затим процена сопствених способности као адекватних за позив васпитача (19,4%).

Анализа добијених налаза упућује на сложеност мотива присутних при избору просветног позива, што је уочено и у другим релевантним истраживањима [Marušić 2014; Neugebauer 2013; Симић 2015]. При томе,

результати указују и на тешкоћу приликом покушаја груписања мотива на основу најчешће заступљене категоризације (алтруистични, интринзички и екстринзички). Наиме, тешко је разликовати да ли је мотив у нашем испитивању *љубав према деци* доминантно алтруистички или интринзички или се, с обзиром на врсту аргументације, може сврстати у обе категорије. У исказима којима су испитаници описивали своју мотивацију за позив попут „Одувек сам то желела”, „Деца су моја инспирација”, „Деца су неискварена и невина, рад с њима право је задовољство”, „Посао васпитача је скривено благо”, препознајемо класификацију „веома ангажовани и истрајни” коју су начинили Ватова и Ричардсон у описаном истраживању [Watt and Richardson 2008] као и идеалистички тип наставника који је приказала Марушићева [Marušić 2014].

Мотив који се односи на љубав према деци, студенти су одредили на следећи начин: *Мојиваџија ми је била љубав према деци и особине које њоседујем, сџирџење на џример, а које одговарају овом џозиву*. Такође, мотив љубави према деци прати и жеља за утицајем на децу, а тиме и ширу заједницу: *Изабрала сам овај џозив јер ми је одувек жеља била да радим са децом, да их учим новим сџварима и да им будем узор; Волим децу и желим више да сазнам о васџиџању и образовању да мођу боље да уџичем на њих да буду касније сџио бољи људи*.

Одговори одређеног броја студената обухваћених нашим испитивањем показали су прожимање интринзичке и екстринзичке мотивације: *Посао са децом је уживање, с њима никада није досадно*. Такође, *свиђа ми се сџио васџиџачи имају дуђе расџустие и сџио се не ради за џразнике те бисмо их могли сврстати у групу „реалиста”* [Marušić 2014].

ЗАКЉУЧАК

Налази истраживања су показали да је за већину студената позив васпитача био прва жеља приликом избора студија и да не постоје статистички значајне разлике између опредељивања да васпитачки позив буде први избор и издвојених социодемографских карактеристика. За разлику од налаза појединих истраживања у свету која говоре да студенти наставничких факултета имају богато искуство у раду с децом (нпр. Аустралија), налази нашег истраживања показују да је мали број студената пре уписа студија стекао такво искуство. Студенти који су завршили медицинску школу и студенти који долазе из малих градова и градова средње величине у односу на остале студенте у узорку, имали су више искуства у раду с децом.

Анализом пет фактора који се односе на екстринзичку мотивацију за позив васпитача, показало се да постоји високо слагање испитаника са сваком од понуђених тврдњи које су се односиле на разлоге за избор професије, при чему је највећи број испитаника исказао сагласност за тврдњу која се односи на *радно време васџиџача* а најмање за перцепцију позива васпитача као „сигурног занимања у данашње време”.

Упоређивање фактора екстринзичке мотивације (*сиџурносџии њосла*) и социодемографских карактеристика студената (*месџео њорекла*) показало је да је код студената који потичу из мањих градова заступљенији став да је позив васпитача у садашњем тренутку сигуран посао. Сагласност да су *џриходи васџиџача сџални и редовни*, у већој мери је присутан код студената које током студија издржавају родитељи у односу на запослене студенте или студенте који примају студентски кредит/стипендију. Када је реч о мотивацији која се односи на *висину џрихода*, већина испитаних студената се сложила са предложеном тврдњом да је она значајан мотивациони фактор у опредељењу за професију васпитача, при чему је уочена статистички значајна разлика у одговорима, односно већи степен слагања код студената чији очеви имају завршену средњу школу као и код студената чији су очеви занатлије, угоститељи, техничари и сл. Значајан мотивациони фактор за већину испитаника јесте *џоџодно радно време*, али ова врсте мотивације, како показују резултати χ^2 *џестџа*, израженија код студената чије мајке и очеви имају завршену средњу школу и код студената чије се мајке баве занатским, трговачким и услужним делатностима. Перцепција посла васпитача као занимања које је *џоџиџовано у друџиџву* изражена је код значајног броја испитаних студената, а налази су показали да су се студенти који су завршили различите средње школе (економску, пољопривредну, уметничку) чешће изјашњавали да је посао васпитача поштован у друштву у односу на студенте који су завршили медицинску школу или гимназију.

На питање отвореног типа, у којем је тражено да наведу још неке разлоге због којих су се определили за позив васпитача, највећи број студената, као и у другим сродним истраживањима, издвојио је љубав према деци као основни разлог, а на другом месту била је процена сопствених способности као адекватних за позив васпитача.

Закључци бројних истраживања спроведених у свету и једног броја истраживања на нашим просторима говоре да је проблем мотивације студената за наставнички позив сложен феномен који захтева дуготрајно разматрање из више перспектива. Стога, једна од теоријских импликација овог истраживања јесте потреба да се испита мотивација студената за професију васпитача, не само на почетку, већ и на крају иницијалног образовања, као и након неколико година радног искуства, чиме би се дошло до увида да ли је дошло до неких промена и каква је природа тих промена. Такође, било би драгоцено испитати како се мотивација студената за позив рефлектује на њихово касније професионално ангажовање, стручно усавршавање, посвећеност послу и квалитет рада. Када је реч о социодемографским карактеристикама, веза између мотивације студената за позив с породичним и друштвеним контекстом, може имати и одређене импликације на образовну праксу и послужити као добро полазиште за одговарајуће дизајнирање програма иницијалног образовања васпитача, које би поред мотивације за позив, узело у обзир и социодемографске карактеристике студената.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Авдуевская, Елена П. (1994). Подход В. Изамбер-Жамати и его роль для социологии образования во Франции, *Социология образования*, под ред. В. С. Собкина, Т. 2. Вып. 3. Москва: Центр социологии образования РАО.
- Симић, Наташа (2015). Мотивација за избор професије наставник – перспектива будућих наставника, приправника и искусних предметних наставника. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 47(2): 199–221.
- Abercrombie, Nicholas; Stephen Hill and Bryan S. Turner (1994). *Dictionary of Sociology*, Penguin Books.
- Akar, Ebru Ozturk (2012). Motivations of Turkish pre-service teachers to choose teaching as a career. *Australian Journal of Teacher Education*, 37(10): 67–84.
- Fajgelj, Stanislav (2010). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Fokkens-Bruinsma, Marjom and Esther Canrinus (2012). The Factors Influencing Teaching (FIT)-Choice scale in a Dutch teacher education program. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(3): 249–269.
- Guarino, Cassandra; Lucrecia Santibañe, Glenn Daley and Dominic Brewer (2004). *A Review of the Research Literature on Teacher Recruitment and Retention*. RAND.
- Jovanović, Olja; Slaven Bogdanović i Nataša Simić (2013). Povezanost bazičnih crta ličnosti i motivacije studenta „nastavničkih” fakulteta za posao nastavnika. U: Aleksandar Kostić (ur): *XIX naučni skup Empirijska istraživanja u psihologiji*. Beograd: Filozofski fakultet, 295–301.
- Kılınc, Ahmet; Helen Watt and Paul Richardson (2012). Factors Influencing Teaching Choice in Turkey. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40(3): 199–226.
- Liu, Shujie and Anthony Onwuegbuzie (2014). Teachers’ motivation for entering the teaching profession and their job satisfaction: A cross-cultural comparison of China and other countries. *Learning Environments Research*, 17(1): 75–94.
- Marušić, Milica (2014). Da li je intrinzička motivacija profesionalnog izbora značajna za kasniji profesionalni razvoj nastavnika. *Psihologija*, 47(4): 449–464.
- Müller, Karin; Roberta Alliaia and Fabienne Benninghoff (2009). Attracting and retaining teachers: A question of motivation. *Educational Management Administration Leadership*, 37(5): 574–599.
- Neugebauer, Martin (2013). Wer entscheidet sich für ein Lehramtsstudium – und warum? Eine empirische Überprüfung der These von der Negativselektion in den Lehrerberuf. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 16(1): 157–184.
- Neugebauer, Martin (2015). Who chooses teaching under different labor market conditions? Evidence from West Germany, 1980–2009. *Teaching and Teacher Education*, 45: 137–148.
- OECD (2005). *Teachers matter: attracting, developing and retaining effective teachers*. Paris. OECD.
- OECD (2014). *TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning*. OECD Publishing.
- Pallant, Julie (2011). SPSS: priručnik za preživljavanje: postupni vodič kroz analizu podataka pomoću SPSS-a (prevod 4. izdanja M. Šućur, O. Milanko). Beograd: Mikro knjiga.
- Richardson, Paul and Helen Watt (2006). Who chooses teaching and why? Profiling characteristics and motivations across three Australian universities. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 34(1): 27–56.
- Su, Zhixin; John Hawkins, Tao Huang and Zhiyi Zhao (2001). Choices and commitment: a comparison of teacher’s candidate profiles and perspectives in China and in the United States. *International Review of Education*, 47(6): 611–635.
- Suryani, Anne; Helen Watt and Paul Richardson (2013). *Teaching as a career: Perspectives of Indonesian future teachers*. Paper presented at the Australian Association for Research in Education (AARE) Conference, Adelaide, 1–5 December.

- Thomson, Margareta Maria and Corey Palermo (2014). Preservice teachers' understanding of their professional goals. *Teaching and Teacher Education*, 44: 56–68.
- Thorpe, Karen; Wendy Anne Boyd, Jo Ailwood and Jo Brownlee (2011). Who wants to work in child care? Pre-service early childhood teachers' consideration of working the childcare sector. *Australasian Journal of Early Childhood*, 36(1): 85–94.
- Turner S. Bryan /general editor/ (2006). *The Cambridge Dictionary of Sociology*: Cambridge University Press.
- Watt, Helen; Paul Richardson and James Pietsch (2007). Choosing to Teach in the “STEM” Disciplines: Characteristics and Motivations of Science, ICT, and Mathematics Teachers. *Mathematics, Essential Practice*, 2: 796–805.
- Watt, Helen and Paul Richardson (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction* 18(5): 408–428.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

MOTIVATION FOR OCCUPATION AND SOCIO-DEMOGRAPHIC
CHARACTERISTICS OF STUDENTS – FUTURE PRESCHOOL TEACHERS

by

SAŠA A. DUBLJANIN
University of Belgrade, Faculty of Philosophy
Čika Ljubina 18–20, Belgrade, Serbia
sasadub@gmail.com

ALEKSANDRA S. MAKSIMOVIĆ
Faculty of Applied Studies for Preschool Teachers
Dobropoljska 5, Šabac, Serbia
aleksandramaksimovic82@gmail.com

SUMMARY: Researching the motivation of students – future preschool teachers for their professional choice is important for several reasons. Relevant studies indicate that the motivation of students who have an interest for teaching is one of the most important determinants of the quality of their work and that is closely related to their later dedication to vocation and professionalism. The aim of this research was to examine the relationship between the motivation of students, future preschool teachers, for this occupation and their socio-demographic characteristics. We investigated the most important reasons that guided students in choosing a future occupation, whether they had previous experience in working with children and whether the selected studies were their first choice. Also, it was examined whether there are statistically significant differences among students in the motivation for a future call with respect to certain socio-demographic characteristics. The research involved 241 students of the first year, of which 130 students of the Faculty of Applied Studies for Preschool Teachers in Šabac and 111 students of the Faculty of Teacher Training in Belgrade, the study course for preschool teachers. The obtained results show that students who completed secondary medical school had more experience in working with children than respondents who attended another secondary school. It was also noticed that the largest number of students in the cause think that the working time of the educator is appropriate, while the smallest number of respondents

agree with the perception of preschool teacher occupation as “permanent”. The paper also concludes that a detailed introduction of socio-demographic and personal characteristics that influenced the choice of the vocation can be a significant support for the creation of programmes of initial education of preschool teachers.

KEYWORDS: motivation, socio-demographic characteristics, students – future preschool teachers